

Говорячи про право власності щодо інфраструктури фінансового ринку, необхідно пам'ятати, що завжди є можливість прямого продажу цього права іноземним учасникам та можливість передачі цього права власності іноземним учасникам внаслідок поглинання вітчизняних учасників іноземними власниками. У зв'язку з цим деякі уряди держав накладають певні обмеження на володіння інфраструктурою фінансового ринку іноземними власниками, що хоч і суперечить меті залучення іноземних інвестицій на внутрішній ринок, але в той же час не відлякує інвесторів.

Отже, в розвитку інфраструктури фінансового ринку зацікавлені не тільки вітчизняні інвестори та професійні учасники ринку, а і всі причетні до неї тим чи іншим чином особи.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що всі елементи інфраструктури фінансового ринку, що діють в межах окремих сегментів даного ринку, виконуючи певні функції, сприяють реалізації основної функції інфраструктури – пов'язувати один з одним всі сфери обслуговування фінансових активів з метою створення організаційно-економічних умов для розвитку фінансового ринку. Тобто головне завдання елементів інфраструктури – забезпечувати максимальну ефективність і своєчасне виконання угод, що укладаються на фінансовому ринку. Необхідно зазначити, що йдеться не про внутрішню ефективність інфраструктури як замкнутого об'єкта, а про ефективність для ринку в цілому.

Список літератури

1. Попова Л. А. Экономические инструменты инфраструктуры рынка (На примере финансовых, страховых и таможенных услуг) : 08.00.05, 08.00.10 : дис. д-ра экон. наук / Л. А. Попова. – Москва, 2000. – 265 с.
2. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
3. Мюррей Т. Модель інфраструктури ринку капітала Російської Федерації : проект по заказу НАУФОР / Томас Мюррей. – 2007. – 50 с.
4. Манакова Т. А. Финансовый рынок России и его инфраструктура / Т. А. Манакова. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2001. – 159 с.
5. Золотов Ю. В. Развитие инфраструктуры рынка капитала в России : дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / Ю. В. Золотов. – Саратов, 2004. – 173 с.

Отримано 27.05.2014

Summary

Defined the main elements of the infrastructure of the financial market and given them a description. Summarizes their role and position in the market. The basic objectives of financial market infrastructure subsystems.

УДК 336.722.322

Ю. С. Серпенінова, канд. екон. наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗАКОНОДАВЧО ВИЗНАЧЕНИХ ФУНКЦІЙ

У статті розглянуто наукові підходи до визначення складу функцій управління. Також досліджено законодавче закріплення функцій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. На основі проведеної систематизації та узагальнення теоретичного і нормативного підґрунтя сформовано авторський погляд на формування класифікаційних ознак функцій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Ключові слова: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, класифікація функцій.

Постановка проблеми. Дослідження особливостей функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) набуває особливої актуальності у зв'язку з проведенням реформи системи гарантування вкладів фізичних

осіб (далі СГВ) і прийняттям у 2012 році Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” (далі – Закон). Прийняття нового Закону значно змінило правовий статус і мандат Фонду, що призвело до розширення його повноважень та функцій. Вищезазначене обумовлює актуальність обраного напрямку дослідження,

© Ю. С. Серпенінова, 2014

визначає потребу проведення ґрунтовного аналізу законодавства з досліджуваних питань, систематизації існуючих підходів, виокремлення проблемних аспектів та авторського бачення їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі існує безліч поглядів науковців щодо класифікації функцій управління та функцій державного управління.

Такі автори як Ю. П. Битяк, В. М. Паращук функції управління розподіляють на загальні, спеціальні та допоміжні. [1]. С. М. Алфьоров вважає, що до складу функцій управління доцільно включити наступні: загальноорганізаційні; матеріально-технічного забезпечення; економіко-фінансового розвитку; обліку і контролю; політико-правового забезпечення; соціального забезпечення і соціального захисту робітників системи; мотивація [2]. Р. В. Голошапов, А. Г. Пятков в теорії управління до найбільш значущих функцій відносять наступні: організація; планування; прогнозування; мотивація; регулювання; контроль [4]. Залежно від спрямованості й місця впливу А. Ф. Мельник виділяє зовнішні і внутрішні функції державного управління [5]. Досліджуючи функції управління, О. Н. Мидюк виділяє декілька критеріїв для їх класифікації. Так, залежно від змісту управлінської діяльності виділяються наступні види функцій управління: прогнозування і планування; організація; мотивація і стимулювання; контроль; координація; регулювання; дослідження. Залежно від масштабу часу виділяються функції стратегічного управління, тактичного управління і оперативного управління [6]. У працях О. П. Рябенко функції управління класифікуються залежно від критерію об'єктивності на об'єктивні і суб'єктивні [10].

Аналіз існуючих підходів науковців щодо складу і структури функцій управління та функцій державного управління свідчить, що в основі виділення критеріїв класифікації покладено системно-функціональний підхід, тобто управління розглядається як певна система, функціонування якої досягається шляхом взаємодії її складових елементів. Наявність різних поглядів на склад і структуру класифікаційних ознак функцій управління обумовлює потребу проведення їх аналізу, систематизації та узагальнення з метою розробки пропозицій щодо класифікації функцій Фонду.

Мета статті полягає у розробці класифікації функцій Фонду на основі систематизації існуючих підходів до формування класифікаційних ознак функцій управління та функцій державного управління, а також аналізі законодавства

з регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукове дослідження діяльності будь-якого суб'єкта управління обумовлює потребу визначення мети, завдань і функцій, що полягають в основі функціонально-цільової підсистеми і характеризують основні напрями діяльності досліджуваного об'єкта. При цьому доцільно зауважити, що поняття “мета”, “завдання” і “функції” є взаємопов'язаними, але не тотожними поняттями.

Мета – це кінцевий результат діяльності обраного суб'єкта управління. Завдання – це те, що потребує розв'язання, а функція – вид діяльності, направленої на таке розв'язання [11, с. 147]. Отже, мета і завдання визначають функції, є їх безпосередньою передумовою, тоді як функція є похідною категорією і означає процес досягнення окреслених завдань і кінцевої мети. Функції визначають головні напрями діяльності досліджуваного об'єкта, обумовлюють його сутність, тому дослідження функціональної складової діяльності Фонду є важливим не лише з теоретичної точки зору, але і набуває практичного значення. Створення необхідного підґрунтя для подальшого ефективного застосування та більш детального дослідження обумовлює потребу в аналізі підходів до формування класифікаційних ознак досліджуваних функцій.

Під класифікацією розуміють систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [3, с. 544]. Формування класифікаційних ознак функцій Фонду дозволяє диференціювати основні напрями його діяльності з метою подальшого розвитку і врахування особливостей кожної складової частини управлінської діяльності. Враховуючи особливості Фонду, як спеціалізованої державної установи, а також наведені підходи до класифікації функцій управління пропонуємо класифікувати функції Фонду за наступними ознаками: напрям діяльності, направленість у часі, об'єктивність, сутність і зміст управлінської діяльності (табл. 1).

Найбільш поширеним критерієм розподілу функцій є їх розподіл залежно від напрямку діяльності на внутрішні і зовнішні. При цьому щодо внутрішніх функцій, то пропонуємо окремо їх виділити на трьох рівнях. До функцій на рівні Фонду належать ті, що безпосередньо відображають процес управлінської діяльності Фонду (до цієї групи можна віднести більшість спеціальних та допоміжних функцій Фонду). На рівні банківської системи розглядаються функції

Фонду, що забезпечують ефективний та динамічний розвиток банківської системи. До цієї групи можна віднести специфічні функції Фонду, а саме гарантійну і регуляторну. На рівні держави

Фонд виконує захисну функцію, адже держава повинна гарантувати захист законних прав та інтересів громадян у різних галузях, в тому числі і в банківському секторі.

Таблиця 1 – Класифікація функцій Фонду

Критерій	Види функцій	
Залежно від напряму діяльності	Внутрішні	На рівні Фонду
		На рівні банківської системи
		На рівні держави
	Зовнішні	На міжнародному рівні
Залежно від направленості у часі	Функції стратегічного управління	
	Функції тактичного управління	
	Функції оперативного управління	
Залежно від об'єктивності	Об'єктивні	Відповідають загальній меті функціонування Фонду
	Суб'єктивні	Функції керівних органів Фонду та окремих виконавців
Залежно від сутності і змісту управлінської діяльності	Основна (загальна)	Захисна
	Специфічні	Гарантійна
		Регуляторна
	Спеціальні	Стимулювання
		Мотивація
		Контроль
		Моніторинг
		Інвестування
		Планування
		Прогнозування
		Акумуляція коштів
		Координація
		Нормативно-правове регулювання
	Інформаційне забезпечення	
Допоміжні (забезпечувальні)	Облік і аудит	
	Збір, обробка, аналіз інформації	
	Підготовка і перепідготовка кадрів	

До зовнішніх функцій Фонду належать ті, що характеризують його діяльність на міжнародному рівні. Реалізація даних функцій передбачає участь у міжнародних організаціях, взаємний обмін досвідом у галузі страхування депозитів, обмін інформацією та отримання нових можливостей використання зарубіжного досвіду для забезпечення ефективного розвитку вітчизняної СГВ.

Фонд здійснює міжнародну діяльність та підтримує контакти з міжнародними фінансовими інститутами, є учасником Міжнародної асоціації страховиків депозитів та Європейського форуму страховиків депозитів. Фонд бере участь у роботі Європейського регіонального комітету та Євразійського регіонального комітету Міжнародної асоціації страховиків депозитів [12].

Також Фонд співпрацює з установами зі страхування вкладів багатьох країн Європи, СНД та ін.

Залежно від сутності і змісту управлінської діяльності можна виділити три групи функцій Фонду: загальні (основні), спеціальні, специфічні та допоміжні (забезпечувальні) функції.

Загальна (основна) функція Фонду визначається сутністю та основною метою його діяльності, характеризує суб'єктно-об'єктну взаємодію і присутня практично в усіх управлінських напрямках діяльності Фонду.

Оскільки дія Закону направлена на захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України (ч. 2. ст. 1 Закону) [7], то захисну функцію Фонду

вважаємо основною, досягнення якої реалізується шляхом виконання інших функцій.

Наступну підгрупу функцій становлять специфічні функції, тобто ті, які притаманні лише даній сфері суспільних відносин, а саме: гарантування виплат відшкодувань за вкладками (гарантійна функція) та виведення неплатоспроможних банків з ринку (регуляторна функція).

Спеціальні функції Фонду характеризують особливості практичного впливу управлінської діяльності Фонду за різними напрямками.

Функції стимулювання і мотивація є взаємопов'язаними функціями, адже з одного боку, діяльність Фонду сприяє зміцненню довіри до банківської системи і таким чином стимулює збільшення обсягів залучених коштів до установ банків. З іншого боку, завдяки діяльності Фонду у фізичних осіб є додаткова мотивація при виборі як засобу заощадження та інвестування коштів саме вкладів у банки.

Сутність контрольної функції Фонду виражається в тому, що Фонд здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду та бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України, здійснює перевірки банків щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб (п. 2, 6, 9 ч. 2 ст. 4 Закону) [7].

Функція моніторингу полягає у постійному відстеженні інформації щодо діяльності банків, дотримання банками відповідного законодавства та своєчасності перерахування коштів Фонду. Реалізація даної функції покладена на департамент моніторингу діяльності банків та Відділ економічного аналізу та поточного моніторингу.

Моніторингова діяльність Фонду має на меті розпізнавання початкової стадії процесів, які переростають в неплатоспроможність банків, прийняття оперативних заходів, направлених на обмеження величини ризику, які приймаються Фондом, та підвищення надійності ступеня захисту вкладів громадян. Моніторинг здійснюється дистанційно і передбачає аналіз вкладних операцій та фінансового стану учасників (тимчасових учасників) Фонду [8].

Наступною функцією Фонду визначено інвестування. При цьому доцільно зауважити, що Законом обмежено напрями реалізації даної функції лише інвестиціями у державні цінні папери України (п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону).

Функція планування реалізується Фондом у наступних напрямках:

- розробка плану підготовки регуляторних актів та змін до них;
- розробка основних напрямів реалізації кадрової політики Фонду;
- планування необхідного обсягу матеріально-технічного забезпечення;
- розробка плану основних напрямків інформаційної політики Фонду;
- планування заходів щодо міжнародної співпраці Фонду;
- планування джерел надходження та витрачання коштів Фонду;
- розробка заходів щодо реалізації контрольної функції Фонду (плани перевірок);
- планування заходів щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку;
- розробка плану виплат гарантованих сум за вкладками фізичних осіб.

Відповідно до п. 11 ч. 2 ст. 4 Закону Фонд прогнозує свої потенційні витрати, що пов'язані з виведенням неплатоспроможних банків з ринку та відшкодуванням коштів вкладникам, наявність яких можливо передбачити в майбутньому часі [7]. Тобто функція прогнозування зводиться до визначення імовірного розміру витрат Фонду, пов'язаних з виплатою відшкодувань за вкладками, а також додатковими витратами, пов'язаними з виведенням неплатоспроможних банків з ринку.

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 4 Закону Фонд акумулює кошти, отримані з джерел, визначених Законом [7], тобто Фонд реалізує функцію акумулювання коштів. Законодавчо визначено перелік джерел надходження коштів до Фонду: початковий внесок НБУ (20 млн грн.), збори з учасників Фонду, бюджетні кошти, інші джерела.

Також до спеціальних функцій Фонду віднесено координацію. Ефективна діяльність СГВ неможлива без забезпечення дієвих механізмів координації діяльності, співпраці та своєчасного обміну інформацією між усіма учасниками СГВ. Тому Законом визначено порядок координації діяльності Фонду з НБУ та іншими державними органами (розділ IX Закону).

Функція нормативно-правового регулювання передбачає регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; застосування до банків та їх керівників, відповідно, фінансових санкцій і накладення адміністративних штрафів за порушення чинного законодавства у сфері регулювання відносин неплатоспроможності банків (п. 5, 7 ч. 2 ст. 4 Закону) [7]. Також у межах реалізації даної функції відповідно до ст. 6 Закону Фонд видає нормативно-правові акти (інструкції,

методики, положення, правила та ін.), що здійснюють нормативне регулювання СГВ.

Сутність функції інформаційного забезпечення полягає у тому, що Фонд повинен звітуватись перед суб'єктами СГВ щодо результатів своєї діяльності. Крім того, Фонд визначає порядок надання інформації клієнтам банку щодо діяльності СГВ з метою підвищення довіри до банківської системи, а також розповсюдження відомостей щодо діяльності Фонду через засоби масової інформації.

За результатами своєї діяльності Фонд щорічно складає річний звіт, який включає звіт про діяльність Фонду за звітний рік та фінансову звітність, яка оприлюднюється в газетах “Урядовий кур'єр”, “Голос України”. Річний звіт оприлюднюється на офіційній сторінці Фонду в мережі (ч. 1-4 ст. 7 Закону) [7].

Останню підгрупу функцій Фонду залежно від сутності і змісту управлінської діяльності складають допоміжні (забезпечувальні) функції, які необхідні для забезпечення реалізації процесу управлінської діяльності Фонду та виконання покладених на нього функцій. До даної групи функцій пропонуємо включити наступні: облік і аудит; збір, обробка і аналіз інформації; підготовка і перепідготовка кадрів.

Фонд є державною установою, юридичною особою, тому ведення обліку є обов'язковим, організація обліку і аудиту Фонду так само як і в будь-якій установі, підприємстві, організації повинна відповідати чинному законодавству. Щодо організації аудиту Фонду, то він здійснюється у трьох напрямках: проведення аудиторської перевірки Фонду; залучення незалежних аудиторів для перевірки неплатоспроможних банків; організація служби внутрішнього аудиту.

Служба внутрішнього аудиту Фонду виконує такі функції [7]:

- здійснює періодичні перевірки діяльності Фонду на предмет дотримання вимог законодавства, нормативно-правових актів Фонду та рішень органів управління Фонду;

- перевіряє результати фінансової та інвестиційної діяльності Фонду;
- здійснює інші функції відповідно до положення про службу внутрішнього аудиту.

Наступною забезпечувальною функцією визначено збір, обробку і аналіз інформації. З метою прийняття ґрунтовних і дієвих управлінських рішень, а також формування об'єктивної та своєчасної інформації Фонд проводить огляд і аналіз показників вітчизняної банківської системи, основних показників діяльності СГВ та Фонду.

Також до складу забезпечувальних функцій включено підготовку і перепідготовку кадрів, адже якісне кадрове забезпечення полягає в основі успішного функціонування будь-якої установи.

Невід'ємною складовою кадрової політики Фонду є підвищення кваліфікації персоналу. Відповідно до затвердженого плану підвищення кваліфікації на поточний рік всім працівникам, залежно від результатів роботи та особистих потреб, надається можливість професійного розвитку та кар'єрного росту. Співробітники Фонду беруть участь у семінарах та конференціях за межами України. З метою розвитку управлінських та професійних навичок для керівників структурних підрозділів проводяться корпоративні тренінги з питань психологічних аспектів управлінського процесу, тимбілдінг, постановки цілей і завдань, механізмів та критеріїв оцінювання персоналу. Програми навчання персоналу постійно вдосконалюються та набувають певної актуалізації [9].

Висновки. Проведення реформи системи гарантування вкладів фізичних осіб і прийняття Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” у 2012 році суттєво розширило функції Фонду. Така ситуація обумовлює потребу більш детального аналізу, дослідження, формування пропозицій щодо класифікаційних ознак функцій Фонду, що сприятиме подальшому розвитку теоретичних і практичних аспектів функціонування національної системи гарантування вкладів.

Список літератури

1. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. — 544 с.
2. Алфьоров С. М. Адміністративне право / С. М. Алфьоров. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
4. Государственное управление : учебное пособие / Р. В. Голощапов, А. Г. Пятков. – Хабаровськ : ДВАГС, 2005. – 183 с.
5. Державне управління : навчальний посібник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна ; за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с.

6. Мидюк О. Н. Теория управления [Електронний ресурс] : Электронное гиперссылочное учебное пособие / О. Н. Мидюк, Л. В. Горьканова, О. С. Янгичер. – Режим доступа : http://cde.osu.ru/demoversion/course124/1_0.html.
7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. – Режим доступу : <http://www.fg.org.ua/legislation/>. – Назва з екрану.
8. Річний звіт Фонду за 2010 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/about/report/> – Назва з екрану.
9. Річний звіт Фонду за 2012 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/about/report/> – Назва з екрану.
10. Рябченко О. П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 304 с.
11. Теория государства и права : учебник для вузов / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. – 2-е изд. – М. : НОРМА, 2000. – 616 с.
12. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу : fg.gov.ua. – Назва з екрану.

Отримано 22.05.2014

Summary

The article deals with scientific approaches to the definition of the management functions. It is also given the legislative strengthening of the Deposit Guarantee Fund functions. On the basis of systematization and generalization of theoretical and normative foundations it is formed classification of the Deposit Guarantee Fund functions.

УДК 657.37

І. О. Макаренко, канд. екон. наук, асистент ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ І РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ПРО ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

У статті досліджено сучасні вимоги, що ставляться до розкриття інформації щодо похідних фінансових інструментів з урахуванням особливостей їх обігу та інформаційних потреб користувачів, ключових якісних характеристик і вимірників фінансової звітності у контексті забезпечення прозорості ринків цих інструментів.

Ключові слова: похідні фінансові інструменти, прозорість, розкриття інформації, хеджування ризиків.

Постановка проблеми. Незважаючи на значні обсяги похідних фінансових інструментів (за даними Банку міжнародних розрахунків, їх обсяг у світі наприкінці 2013 р. становив 710 трлн дол., що більше на 77 трлн дол. у порівнянні з 2012 р. [7]), дискредитацію цих спекулятивних інструментів за наслідками світової фінансової кризи та заходи регуляторів, рівень прозорості на ринках цих інструментів залишається доволі низьким.

Для українського фінансового ринку проблема забезпечення прозорості за операціями з ПФІ (далі – ПФІ) актуалізується через бурхливе зростання обсягів торгів таким видом ПФІ, як ф'ючерс на індекс акцій Української біржі – з 3,75 млрд грн. у 2010 р. до 24,91 млрд грн. у 2012 р.

З незадовільною якістю розкриття інформації щодо ПФІ пов'язують і значну асиметрію інформації на ринках цих інструментів, яку називають однією з найбільш вагомих причин розгортання фінансової кризи 2007–2009 рр.

Операції з ПФІ вважаються найбільш прихованою (тіньовою) стороною фінансового сектора в цілому і зусилля регуляторів направлені на підвищення прозорості цієї сторони. З метою недопущення виникнення кризових явищ на строковому ринку України, що знаходиться на етапі свого становлення і може стати джерелом трансляції ризиків на увесь фінансовий сектор, необхідно імплементувати сучасні підходи до розкриття інформації про ПФІ та забезпечення прозорості їх ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відповідь на виклики світової фінансової кризи спільними зусиллями регуляторів різних країн

© І. О. Макаренко, 2014